

جزوه آموزشی

مبانی مدیریت اسلامی

و الگوهای آن

(Islamic Management Basics and its Patterns)

دکتر روح اله تولایی

عضو هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی

نسخه شماره یک / پاییز 1394

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

"قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ"

"بگو آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند با هم برابرند؟ تنها خردمندان هستند که متذکر می‌شوند"

سوره مبارکه زمر: آیه شریفه 9

برنامه درسی این ترم:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

1) ارائه و تشریح جزوه توسط استاد (دریافت فایل جزوه از سایت

(www.tavallaei.sub.ir)

2) انجام تحقیق کلاسی یا ترجمه مقاله به صورت گروهی

و ارائه تحقیقات بر تر (3 نمره اصلی + 2 نمره تشویقی)

3) برگزاری آزمون میان ترم (5 نمره اصلی)

3) برگزاری آزمون پایان ترم (12 نمره اصلی)

منابع اصلی مورد استفاده در جزوه:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

□ نقی پورفر، ولی اله (1390)، اصول مدیریت اسلامی و الگوهای آن، نشر مؤلف.

□ قوامی، سید صمصام الدین (1393)، تفسیر موضوعی قرآن کریم؛ دانش مدیریت در قرآن، نشر معارف.

□ علی اکبری، حسن (1389)، مدیریت علوی؛ حکمت ها و آموزه های مدیریتی عهدنامه مالک اشتر، انتشارات پژوهشهای تفسیر و علوم قرآن.

□ Ali, Abbas J. (2005), *Islamic Perspectives on Management and Organization*, Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.

□ برخی از منابع دینی و مقالات معتبر علمی مرتبط با موضوع درس

هدف از آموزش این درس:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

- (1) آشنایی با مفهوم علم و دین و رابطه بین آنها
- (2) فراگیری مبانی و اصول مدیریت در منابع اسلامی
- (3) آشنایی با سیره عملی و نظری الگوهای مدیریت اسلامی
(ائمه اطهار علیهم السلام و بزرگان دینی)
- (4) منبع شناسی و یادگیری روش تحقیق در منابع دینی

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

فصل 1:

تبیین مفاهیم و رابطه علم و دین

تهیه و تنظیم:
دکتر روح اله تولایی
(عضو هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی)

نسخه شماره یک / پاییز 1394

چند پرسش مهم:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

- ✓ ارتباط علم با دین چیست؟ آیا از منابع دینی میتوان اصول علمی را استخراج کرد؟
- ✓ آیا جزئیات و چگونگی زندگی فردی و اجتماعی امروزی را می توان از منابع دینی برداشت کرد؟
- ✓ آیا در منابع دینی، پیرامون مباحث مدیریتی بیان و تعلیمی وجود دارد یا نه؟
- ✓ الزامات، مختصات و شاکله کلی اندیشه مدیریتی اسلام چیست و اصول و پایه های اصلی آن کدامند؟
- ✓ اندیشه مدیریتی اسلام چه تفاوتی با سایر اندیشه های مدیریتی دارد؟
- ✓ چگونه می توان یک الگوی جامع کاربردی مدیریت اسلامی را ارائه کرد و چه لوازم و مقدماتی دارد؟

چیستی شناسی علم:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

- لغت شناسان علم را **نقیض جهل دانسته** و تعاریف مختلفی برای آن ارائه کرده اند.
- **مثلاً:** علم ساختاری است برای تولید و ساماندهی دانش درباره جهان طبیعی در قالب توضیح ها و پیش بینی های آزمایش شدنی
(Wilson, 1999. Webster, 2009).
- واژه علم در زبان لاتین مترادف با دو کلمه **science** یا **knowledge** می باشد که هر کدام هم معانی مختلفی دارند.

چیستی شناسی علم_ ادامه:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

- برخی افراد ادعا میکردند **ارزشهای سستی غالباً در تضاد با آزادفکری و نوآوری است!** (نظیر دادگاه های تفتیش عقاید کلیساها)
- **تفتیش عقاید**، به معنی بازرسی و تفحص در باورهای افراد است، به اعمالی گفته می شود که یک **موضع صاحب قدرت**، مردم را به دلیل باورهایی که دارند، بازخواست می کند.
- این نام از دوران **قرون وسطی** به یادگار مانده است و مخالف آزادی بیان و آزادی عقیده یا آزادی اندیشه است. تفتیش عقاید، به بیان دقیق تر عبارت بود از هیئت های داوری بسیار مجهز که **کلیسای کاتولیک** می کوشید از طریق آنها به یکپارچگی دینی مورد نظر خود نائل شود (بکرش، 1387).
- این عمل توسط دستگاه کلیسا انجام می شد و متهمان بسیاری در دادگاه های تفتیش عقاید متهم به **ارتداد، شرک و جادوگری** می شدند. این افراد ابتدا برای اعتراف گیری شکنجه می شدند. در صورت عدم اعتراف سرنوشت معلومی برای آنها متصور نبود.

چیستی شناسی علم_ ادامه:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

- واژه **science** به معنای زیر می باشد:
- (1) آگاهی به ساختار و رفتار جهان طبیعی و فیزیکی که بر پایه حقایق قابل اثبات بنا شده باشد. (2) شاخه ای از دانش تجربی (Oxford Advanced Learners Dictionary)
- واژه **knowledge** به معنای زیر می باشد:
- (1) چیزهایی که شما درباره یک موضوع مشخص می دانید. (2) فهمیدن و دانستن، و اطلاعات درباره چیزی. (Long man Handy Dictionary)
- **تفاوت این دو معنا** در این است که **science** به دانشی گفته می شود که از راه **تجربه و مشاهده** به دست می آید و **knowledge** هر نوع دانش و شناختی است که از راه **تجربه و غیرتجربه** به دست می آید.

چیستی شناسی علم_ ادامه:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

- واژه **science** به معنای زیر می باشد:
- (1) آگاهی به ساختار و رفتار جهان طبیعی و فیزیکی که بر پایه حقایق قابل اثبات بنا شده باشد. (2) شاخه ای از دانش تجربی (Oxford Advanced Learners Dictionary)
- واژه **knowledge** به معنای زیر می باشد:
- (1) چیزهایی که شما درباره یک موضوع مشخص می دانید. (2) فهمیدن و دانستن، و اطلاعات درباره چیزی. (Long man Handy Dictionary)
- تفاوت این دو معنا در این است که **science** به دانشی گفته می شود که از راه تجربه و مشاهده به دست می آید و **knowledge** هر نوع دانش و شناختی است که از راه تجربه و غیر تجربه به دست می آید.

چیستی شناسی علم_ ادامه:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

- پس علم (**Science**) با رویکرد اثبات گرایانه (Positivist) به علمی اطلاق می شود که تنها با روش تجربه و حسی بدست آمده اند. مانند علوم تجربی طبیعی و علوم تجربی انسانی و...
- ریشه اثبات گرایی به اندیشه های «آگوست کنت» فیلسوف فرانسوی قرن 19 میلادی بر میگردد که بر اساس آن، روش علمی صرفاً براساس مشاهده است و باید از کانال تجربه عبور کند و گزاره هایی که تجربه پذیر نیستند، بی معنا (نه درست و نه غلط) خواهند بود. (تفکر غالب حلقه وین).
- لذا براساس رویکرد اثبات گرایی، آغاز پژوهش **حس و تجربه** است و هیچگونه پیشفرض و حدس غیر تجربی وجود ندارد.

چیستی شناسی علم_ ادامه:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

- البته دیدگاه های دیگری نیز در فلسفه علم غربی همچون ابطال پذیری **پوپر**، پارادایمی **کوهن**، برنامه پژوهشی **لاکاتوش**، برضد روش **فایرابند** و... وجود دارد که اغلب به نوعی **نسبی گرایی** گرفتار شده و معیار معرفت را نفی کرده اند. (زیباکلام، ترجمه چالمرز، 1387)
- **علم در فلسفه اسلامی** به حضوری و حصولی تقسیم می شود:
- **علم حضوری** به معنای حضور واقعیت و وجود خارجی معلوم نزد عالم است. مانند علم نفس انسان به خودش مثل گرسنگی و تشنگی و...
- **علم حصولی** به معنای حصول مفهوم و ماهیت معلوم نزد عالم است. مانند علم به اشیاء خارجی از طریق صورت دهنی آنها.

تعریف علوم انسانی:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

- ✓ علمی که پیرامون رفتارهای فردی و اجتماعی، اختیاری و غیر اختیاری، آگاهانه و غیر آگاهانه انسان می پردازد و نتایج خود را به قالب **نظم های تجربه پذیر** می ریزد. این دسته از علوم انسانی به **علوم تولید کننده** (مانند: روانشناسی و جامعه شناسی و اقتصاد و سیاست و علوم تربیتی) و **علوم مصرف کننده** (مانند: مدیریت و بانکداری) تقسیم می شوند.

چیستی شناسی دین:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

- تعریف صحیح از دین از دو جهت **ضرورت دارد:** (1) توانایی **تیین دقیق** رابطه علم و دین. (2) **پرهیز از هرگونه سوء برداشت و بحث نامرتبط.**
- **تنوع زیاد ادیان** در تاریخ بشر و **رویکردهای متنوع** دین پژوهان، تعریف جامع از دین را دشوار کرده است.
- **اما با دوری از رویکردهای تک محورانه** مانند رویکرد معرفتی، اعتقادی، وجودی، کارکردی و... می توان به تعریف نسبتاً جامعی از دین رسید.

چیستی شناسی دین_ادامه:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

- **علامه طباطبائی:** دین، مجموعه اعتقادات و مقررات متناسب با آنها است که در مسیر زندگی عمل می شوند.
- **استاد جوادی آملی:** مجموعه عقاید، اخلاق، قوانین و مقرراتی است برای اداره امور جامعه انسانی و پرورش انسان هاست.
- **استاد جعفر سبحانی:** دین یک معرفت و نهضت همه جانبه به سوی تکامل است که از چهار بعد فکر و عقیده، پرورش اصول عالی اخلاق انسانی، حسن روابط افراد اجتماع و حذف هرگونه تبعیض ناروا برخوردار است.

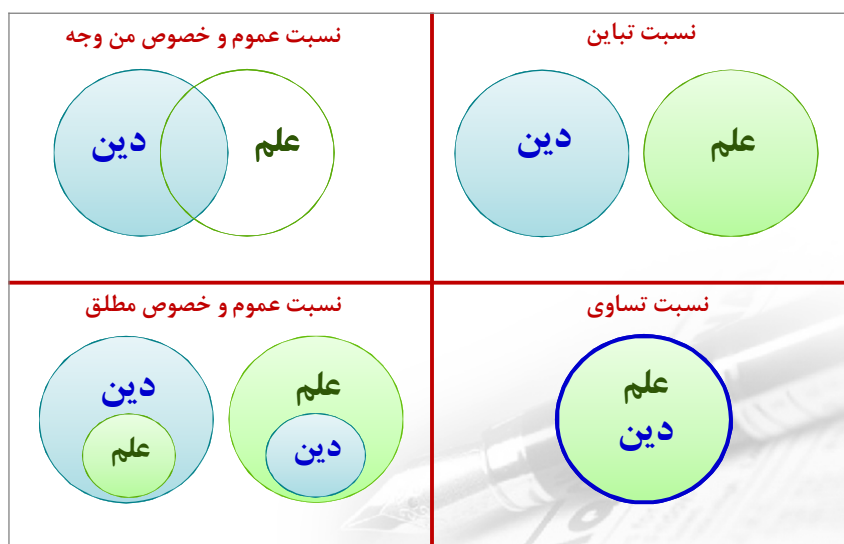
چیستی شناسی دین_ ادامه:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

- واژه دین دو معنای «پایه» و «مقید» دارد.
 - معنای پایه و مشترک دین شامل بینش ها، منش ها و کنش هایی است که همه شریعت ها و مذاهب در میان ملت های گوناگون پدید می آورند و به نتایج خاصی می رسند (فارغ از تحولات زمانی و مکانی).
 - معنای مقید دین شامل آداب، مناسک، رفتارها، حقوق اجتماعی و... است که مقید به زمان، مکان و اشخاص می باشند.
 - مثال: محکمتات و متشابهات در قرآن کریم (سوره مبارکه آل عمران، آیه 7)
- مثال: «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهَبُونَ بِهِ وَعَدُّوا لِلَّهِ وَعَدُّوكُمْ وَآخِرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَظْلَمُونَ» (سوره انفال، آیه 60)

نسبت های علم و دین:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

منابع دین اسلام:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

✓ منابع معتبر دین اسلام عبارتند از:

چگونگی برداشت از منابع دینی:

جزوه آموزشی
مبانی مدیریت اسلامی

- دین اسلام، رسالت **هدایت انسان ها** را بر عهده دارد. لذا اصول کلیه علوم مورد نیاز بشر در منابع آن وجود دارد، اما ما در **برداشت** از این منابع مشکل داریم.
- **عدم روشمندی و جامع نگری** در مطالعات دینی، مشکل «نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَ نَكْفُرُ بِبَعْضٍ» (النساء/ 150) یا «تفسیر به رأی» را ایجاد می کند!
- لذا برداشت از منابع دینی نیاز به **اجتهاد** دارد، اما ما میتوانیم به **استناد تفاسیر معتبر مجتهدین**، مطالب مورد نیاز را از منابع دینی برداشت نماییم.